

УДК 658.14.001.33

Кандидат економічних наук **О.П. Близнюк**, аспірант **А.П. Горпинченко**

Харківський державний університет харчування та торгівлі, Харків

Рецензент: докт. екон. наук, доцент Кривошеї В.В.

КЛАСИФІКАЦІЯ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Проаналізовано наукові підходи до класифікації джерел фінансових ресурсів суб'єктів господарювання, досліджено особливості процесів формування, розміщення та використання фінансових ресурсів як основи фінансового забезпечення господарської діяльності підприємств.

Ключові слова: фінансові ресурси підприємства, позиковий капітал, класифікація фінансових ресурсів, фінансовий ринок.

Проанализированы научные подходы к классификации источников финансовых ресурсов субъектов хозяйствования, исследованы особенности процессов формирования, размещения и использования финансовых ресурсов как основы финансового обеспечения хозяйственной деятельности предприятий.

Ключевые слова: финансовые ресурсы предприятия, заемный капитал, классификация финансовых ресурсов, финансовый рынок.

Goprynchenko Anastasiya Pavlivna, postgraduate student

Blyznuk Oksana Pavlivna, associate professor, candidate of economic Science

Kharkiv State University of Food Technology and Trade

CLASSIFICATION OF SOURCES OF FORMING ENTERPRISE FINANCIAL RESOURCES

Scientific approaches to classification of sources of financial resources of subjects of managing are analysed, features of processes of formation, placing and use of financial resources as bases of financial maintenance of economic activities of the enterprises are investigated.

Keywords: financial resources of enterprise, loan capital, classification of financial resources, financial market.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Пошук фінансових джерел функціонування та розвитку підприємства, забезпечення найефективнішого інвестування фінансових ресурсів набувають важливого значення в роботі фінансових служб підприємств, організацій, установ за умов ринкової трансформації національної економіки. Реформування економічної системи України зумовлює необхідність підвищення ефективності управління процесом формування та використання фінансових ресурсів суб'єктів господарювання як одного з найважливіших елементів в загальній системі управління підприємством.

Необхідність ефективного розвитку фінансово-господарської діяльності обумовлює розмір, склад та структуру фінансових ресурсів суб'єктів господарювання. В свою чергу, від величини фінансових ресурсів залежить фінансування процесу розширеного відтворення, виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом, банками, страховими й іншими організаціями та соціально-економічний розвиток підприємства загалом. Достатня наявність фінансових ресурсів, їх ефективного використання визначають фінансовий добробут підприємства: платоспроможність, ліквідність, фінансову стійкість. Інноваційний розвиток суб'єктів господарювання зумовлює необхідність всебічного дослідження проблем їх фінансування, зокрема, процесів формування та використання фінансових ресурсів як основи фінансового забезпечення господарської діяльності підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні та практичні аспекти формування і використання фінансових ресурсів, наукові підходи до їх класифікації розглядали у своїх працях вітчизняні вчені як І.О. Бланк, М.Д. Білик, І.В. Зятковський, О.Д. Василик, Л.О. Лігоненко, В.М. Опарін, К.В. Павлюк, А.М. Поддєрьогін та інші. Значний внесок у дослідження проблем функціонування фінансових ресурсів підприємств зробили російські та зарубіжні вчені В.В. Бочаров, В.Г. Белоліпецький, В.В. Ковальов, М.В. Романовський, В.М. Родіонова, В.А. Слепов, Г. Дональдсон, Дж.С. Мілль, Дж. Хірт, Р. Брейлі, Ю. Брігхем, С. Майєрс та ін.

Мета та завдання статті. Метою статті є дослідження наукових підходів до класифікації фінансових ресурсів суб'єктів господарювання як одного із чинників підвищення ефективності управління процесом їх формування та використання, зокрема, в частині оптимізації структури їх джерел, яка не загрожує фінансовій стійкості та сприяє економічному розвитку підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні ринкові умови господарювання в Україні та активізація підприємницької діяльності потребують нових підходів до формування, розміщення та використання фінансових ресурсів як основи фінансового забезпечення господарської діяльності суб'єктів господарювання. Саме тому дедалі вагомішого значення набувають дослідження процесів управління фінансовими ресурсами підприємств, зокрема, наукових підходів до їх класифікації з метою оптимізації джерел формування та ефективного використання у фінансово-господарській діяльності підприємницьких структур.

А.М. Поддєрьогін під фінансовими ресурсами розуміє усі грошові кошти, що є в розпорядженні підприємств, до яких належать грошові фонди й та частина грошових коштів, яка використовується в нефондовій формі. Основними джерелами формування фінансових ресурсів підприємств є власні та залучені кошти. До власних належать: статутний капітал, амортизаційні відрахування, валовий дохід та прибуток. До залучених – отримані субсидії, кредити, пайові та інші внески, кошти, мобілізовані на фінансовому ринку.

Класифікацію джерел формування фінансових ресурсів підприємств А.М. Поддєрьогін здійснює за таким основними ознаками: ресурси, що формуються під час заснування підприємств; формуються за рахунок власних і притриманих до них коштів; мобілізуються на фінансовому ринку; ресурси, що надходять у порядку розподілу грошових надходжень [1].

О.Р. Романенко розглядає фінансові ресурси як матеріальне втілення фінансових відносин на рівні господарських суб'єктів, під якими, на її думку, слід розуміти акумульовані підприємством грошові кошти з різних джерел, які надходять у господарський обіг і призначені для покриття його потреб. Загальну суму фінансових ресурсів кожного підприємства вона визначає як сукупність коштів, що відображені в пасиві бухгалтерського балансу підприємства і складаються з наступних елементів: статутного фонду; резервного фонду; амортизаційного фонду; спеціального фонду; нерозподіленого прибутку; кредиторської заборгованості усіх видів, включаючи заборгованість з бюджетних платежів, із відрахувань на соціальне страхування, з оплати праці; короткострокових і довгострокових кредитів комерційних банків; коштів для фінансування капітальних вкладень та інших коштів.

Класифікацію фінансових ресурсів підприємств О.Р. Романенко пропонує здійснювати за двома основними критеріями: 1) залежно від джерел формування: створені за рахунок власних і притриманих до власних грошових надходжень; мобілізовані на фінансовому ринку; ресурси, що

надходять у порядку перерозподілу; 2) за правом власності: власні кошти підприємства; залучені кошти; позикові фінансові ресурси [2].

В.М. Опарін розвиває класифікацію фінансових ресурсів підприємств та пропонує її здійснювати за такими основними ознаками: за кругообігом, за використанням, за правом власності. За кругообігом він розрізняє початкові фінансові ресурси, тобто ті, з якими підприємство починає свою діяльність і які концентруються у статутному фонді, і прирощені, тобто, отримані підприємством у результаті його діяльності у формі прибутку. За характером використання виділяє матеріалізовані фінансові ресурси, що вкладені в основні засоби, які постійно забезпечують виробничий процес, і ті, що перебувають в обігу – оборотні кошти. Знос основних засобів та їх оновлення за рахунок амортизаційних відрахувань є формою цільових фінансових ресурсів. За правом власності фінансові ресурси він поділяє на власні кошти підприємницької структури (залежно від форми власності це може бути приватний, пайовий чи акціонерний капітал), надані безоплатно державою з бюджету чи фондів цільового призначення та позичені, до яких відносяться отримані кредити.

Поряд з основними класифікаційними ознаками фінансових ресурсів підприємств, В.М. Опарін також виділяє конкретні їх види, що перебувають у розпорядженні підприємств: прибуток, амортизаційні відрахування, оборотні кошти, бюджетні асигнування, надходження з цільових фондів, кредити [3].

На думку Л.О. Лігоненко, Н.М. Гуляєвої, Н.А. Гринюк та ін., фінансові ресурси підприємства можна розглядати як капітал, який в свою чергу може бути поділений: 1) за об'єктом інвестування: на основний, що спрямований на фінансування необоротних активів підприємства та оборотний, що формує сукупність оборотних активів підприємства; 2) за метою використання: виробничий капітал, який інвестований в активи підприємства для здійснення поточної (операційної) діяльності; фінансовий капітал, що використовується для інвестування в грошові інструменти (депозитні вклади) та боргові фондові інструменти (облігації, депозитні сертифікати); спекулятивний капітал, що використовується під час здійснення спекулятивних, заснованих на різниці в цінах, фінансових операцій; 3) за належністю підприємству: власний капітал, який характеризує загальну вартість коштів підприємства, що належать йому на правах власності; позиковий капітал, тобто, кошти, що залучаються підприємством для фінансування діяльності на загальних умовах кредитування (строковості, повернення, платності, забезпеченості) [4].

Таким чином, на основі порівняльного аналізу теоретичних досліджень та узагальнення наукових підходів щодо класифікації фінансових ресурсів підприємств, можна надати систематизовану класифікацію фінансових ресурсів підприємства з погляду різноманітності джерел їх формування (рис. 1)

Враховуючи те, що переважна кількість авторів наукових досліджень під фінансовими ресурсами підприємства розуміють також його капітал, який на їх погляд, є перетвореною формою фінансових ресурсів, то дану схему (рис. 1) можна доповнити структурою джерел формування капіталу суб'єктів господарювання (рис. 2).

Власний та позиковий грошовий капітал (довгостроковий та короткостроковий) використовується підприємством для фінансування своїх активів (необоротних та оборотних) та здійснення виробничо-фінансової діяльності з метою отримання відповідного доходу, прибутку, виконання фінансових зобов'язань перед контрагентами.

Кожному джерелу формування фінансових ресурсів притаманні певні як позитивні, так і негативні особливості, що обумовлює різний вплив власних і позикових коштів на діяльність підприємства.

Власні фінансові ресурси підприємства характеризуються: простотою і швидкістю залучення; більш високою здатністю генерувати прибуток; забезпеченням фінансової стійкості розвитку підприємства, а отже, зниженням ризику банкрутства; збереженням повного управління і контролю з боку первинних засновників.

Водночас обсяги залучення власних фінансових ресурсів є обмеженими, оскільки залежать від фінансових можливостей засновників та ефективності діяльності за попередній період. Збільшення розміру власних фінансових ресурсів, на відміну від позикових, стримує зростання рентабельності власних коштів – показника найбільш привабливого для власників підприємства. Залучення власних фінансових ресурсів супроводжується більш високою вартістю порівняно з альтернативними зовнішніми джерелами.

На відміну від власних, позикові фінансові ресурси характеризуються достатньо широкими можливостями обсягів залучення і значним позитивним впливом на збільшення активів і зростання обсягів діяльності підприємства. Однак залучення позикових коштів пов'язане з деякими організаційними труднощами оформлення кредитної угоди, необхідністю мати згоду кредиторів та заставу у вигляді матеріальних цінностей або гарантій третіх осіб. Використання позикових фінансових ресурсів знижує також фінансову стійкість підприємства і збільшує ризик його неплатоспроможності.

Співвідношення власних і позикових коштів у загальному обсязі фінансових ресурсів підприємства формують показник структури капіталу підприємства, який є одним із найголовніших критеріїв оцінки фінансового стану підприємства.

Склад та структура фінансових ресурсів, їхні обсяги залежать від виду та розміру підприємства, роду його діяльності, обсягів виробництва. При цьому обсяг фінансових ресурсів тісно пов'язаний з обсягом виробництва, ефективною роботою підприємства. Чим більший обсяг виробництва і вища ефективність роботи підприємства, тим більше обсяг власних фінансових ресурсів, і навпаки. Наявність у достатньому обсязі фінансових ресурсів, їхнє ефективне використання визначають добрий фінансовий стан підприємства: платоспроможність, фінансову стійкість, ліквідність. У цьому зв'язку найважливішим завданням підприємств є пошук резервів збільшення власних фінансових ресурсів і найефективніше їх використання з метою підвищення ефективності роботи підприємства загалом.

Формування з різних джерел фінансових ресурсів дає можливість підприємству вчасно інвестувати кошти в нове виробництво, забезпечувати розширення й технічне переозброєння діючих основних засобів, фінансувати наукові дослідження, розробки та їхнє впровадження та ін.

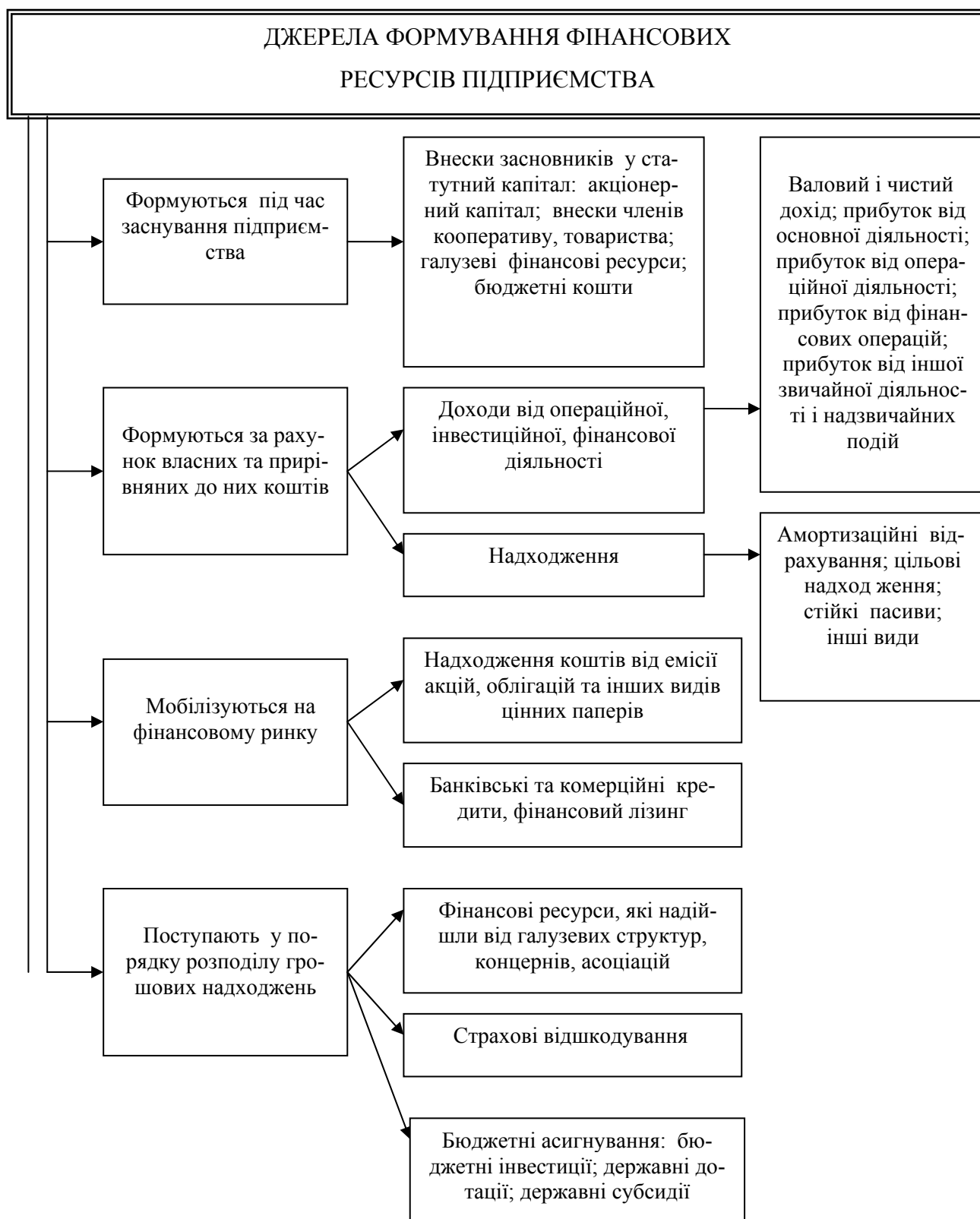

Рис. 1. Класифікація джерел формування фінансових ресурсів підприємства

Рис. 2. Структура джерел формування капіталу підприємства

Висновки. Таким чином, проведене дослідження й послідовний аналіз підходів до розуміння сутності фінансових ресурсів підприємства дозволили визначити їх як сукупність власних, залучених ззовні та позикових грошових коштів, а також їх еквівалентів, що змінюються у процесі господарського кругообігу і призначені для фінансового забезпечення діяльності підприємства з метою отримання прибутку та спрямовані на реалізацію стратегічних і тактичних цілей підприємницької діяльності.

Процес формування, розподілу та використання фінансових ресурсів на підприємстві включає механізм утворення власного та позикового капіталу для фінансування активів (необоротних та оборотних), фінансового забезпечення операційної та фінансово-інвестиційної діяльності, виконання фінансових зобов'язань перед державою та іншими суб'єктами економічних відносин.

У свою чергу, фінансові ресурси підприємства за основними джерелами формування можна структурувати в такий спосіб:

1) ресурси, що формуються за рахунок внесків юридичних і фізичних осіб у статутний фонд під час заснування підприємства;

2) ресурси, що формуються за рахунок власних і притриманих до них коштів (доходи і прибутки від операційної, інвестиційної, фінансової діяльності; амортизаційні відрахування; цільові надходження; стійкі пасиви у вигляді кредиторської заборгованості);

3) ресурси, що мобілізуються на фінансовому ринку від емісії акцій, облігацій та інших видів цінних паперів; кошти отримані у вигляді банківського і комерційного кредиту;

4) ресурси, що формуються за рахунок внесків і надходжень цільового характеру (від галузевих і корпоративних структур; бюджетні інвестиції, державні дотації, державні субсидії; страхові відшкодування).

Враховуючи важливість класифікації фінансових ресурсів для управління їх формуванням та використанням, усім суб'єктам господарювання важливо здійснювати їх класифікацію за різними ознаками: за джерелами та етапами формування, за правом власності, за об'єктами та напрямками інвестування, термінами використання тощо, що, на нашу думку, дозволить підвищити ефективність механізму управління фінансовими ресурсами на підприємствах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Поддєрьогін А.М., Білик А.М., Буряк Л.Д. *Фінанси підприємств [Текст]: підручник / Кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – 5-те вид., перероб. та допов. – К.: КНЕУ, 2004. – 546 с.*
2. Романенко О.Р. *Фінанси [Текст]: підручник. – К.: ЦНЛ, 2006. – 312 с.*
3. Опарін В.М. *Фінанси (Загальна теорія) [Текст]: навч. посіб. – 2-ге вид., доп. і перероб. – К.: КНЕУ, 2001. – 240 с.*
4. Лігоненко Л.О., Гуляєва Н.М., Гринюк Н.А. *Фінанси підприємств [Текст]: підручник /, та ін. – К.: КНТЕУ, 2007. – 491 с.*

Стаття надійшла до редакції 27.11.2012